

Predgovor

Obdobje, v katerem se nahajam, je dvorezni meč. Po eni strani imam že kar nekaj izkušenj in znanj, saj so mi starši v preteklosti omogočili marsikaj. Tudi zdaj, ko študiram, vem, da imam neomejene možnosti in veliko svobode. Po drugi strani pa se mi zdi, da to, kar delam in ustvarjam, še vedno ni povsem zares, ker nisem tam, kjer so bili moji starši v mojih letih. Ko prihajam domov v čevljih, ki mi jih je kupila mama, imam občutek, da moram še odrasti.

Julija, 23 let

Obdobje prehoda v odraslost (angl. »*emerging adulthood*«), v katerem se nahaja tudi študentka Julija, je v znanstveni psihološki literaturi razmeroma novo področje raziskovanja. Prvi je pojem prehoda v odraslost in teorijo psihičnega razvoja med poznimi najstniškimi leti in zgodnjimi dvajsetimi leti pojasnil Arnett (2000). V zelo kratkem času po objavi njegovega članka v reviji *American Psychologist* je postalo to obdobje med večino psihologov, ki se ukvarjamo s psihološkimi značilnostmi mladih, splošno priznано kot posebno razvojno obdobje, ki se psihološko razlikuje tako od mladostništva kot tudi od odraslosti. Obdobje med 18. in 25. letom (nekateri avtorji ga podaljšujejo do starosti 29 let ali celo v zgodnja trideseta leta) je čas, ko je povprečen mlad posameznik nedvomno biološko dozorel, za njim je več kot desetletje formalnega izobraževanja, ima že v veliki meri izgrajeno osebno identiteto, dobro razvito prijateljsko mrežo in (mnogi tudi) izkušnje s partnerstvom, osvobojen je starševskega nadzora nad osebnimi zadevami. Svobodno se lahko odloča, kje in s kom bo živel, s kom se bo družil, katerim dejavnostim se bo posvečal. Večina mladih se v tem življenjskem obdobju raje kot za vstop na trg dela odloča za študij. Po podatkih Eurostata je delež slovenskih mladih med 20. in 24. letom, ki so v terciarnem izobraževanju, najvišji med državami EU27 in je znašal v letu 2008 47,7 %, v letu 2010 pa se je povečal nad 50 % (podatki iz raziskave Mladina 2010). Zaradi želje po boljšem razumevanju, kako mladi ljudje v tem razvojnem obdobju doživljajo odraslost, svoje odnose s starši, partnersko življenje in kakšen je njihov odnos do zaposlovanja in kariere, smo sodelavci iz različnih kateder na Oddelku za psihologijo Filozofske fakultete v Ljubljani združili svoja raziskovalna spoznanja, ki smo jih v zadnjih letih pridobili v raziskavah na vzorcih študentske populacije. Tako je nastala pričujoča monografija, ki obravnava prehod v odraslost z različnih psiholoških vidikov.

Monografija je trenutno izredno aktualna v Sloveniji in tudi v mednarodnem prostoru, saj se obdobje pred odraslostjo v sodobnih postmodernih družbah vse

bolj pomika v pozna dvajseta leta, vse večji odstotek mladih pa nadaljuje z izobraževanjem po uspešno zaključeni srednji šoli. Integralno slovensko delo o študentih na prehodu v odraslost predstavlja in razlaga tako univerzalne psihološke značilnosti tega obdobja kot tudi nekatere specifičnosti v izkušnjah slovenskih študentov in v njihovih zaznavah lastnega razvojnega položaja, v subjektivnih in družbenih predstavah o odraslosti, razvoju samostojnosti v odnosu do staršev, značilnostih partnerskih zvez in razvoju poklicne poti. Opisani in pojasnjeni so najpomembnejši (zlasti psihološki) dejavniki sprememb v osebnostnih potezah, procesa psihološke separacije od izvorne družine, zakasnelega »odhoda mladih od doma« (npr. subjektivno zaznani dejavniki, ki spodbujajo in zavirajo doseganje razvojnega položaja odrasle osebe), identitetnega raziskovanja ipd. Ugotovitve o slovenskih študentih so umeščene v mednarodni prostor, kar je soavtorjem monografije omogočilo njihovo sodelovanje v mednarodnem znanstvenem projektu, ki ga vodi Wolfgang Friedlmeier z Univerze Grand Valley v Michiganu v sodelovanju z Ulrike Sirsch in Johanno Bruckner z Univerze na Dunaju ter urednicama in soavtoricama pričujoče monografije. Predstavljeno delo je v okviru psihologije zlasti pomembno na področjih razvojne psihologije, socialne psihologije, psihologije dela in psihologije osebnosti. Prav tako je aktualno in zanimivo za strokovnjake s področja izobraževanja, antropologije in sociologije ter študente navedenih smeri.

Prvo poglavje je uvodno. Opredeljuje novo razvojno obdobje in na kratko predstavi teorijo psihičnega razvoja na prehodu v odraslost s temeljnimi demografskimi in psihološkimi značilnostmi mladih, kot so heterogenost, oblikovanje identitete, osredotočenost nase, nestabilnost, nedoločeni razvojni položaj posameznika in optimizem. Posebno pozornost M. Zupančič namenja tudi spremembam v izraznosti temeljnih osebnostnih potez mladih v času njihovega univerzitetnega študija ter nekaterim dejavnikom, ki prispevajo k tem spremembam. V drugem poglavju M. Zupančič in M. Puklek Levpušček prikazujeta predstave o odraslosti s perspektive slovenskih študentov, tako tiste, ki jih pripisujejo slovenski družbi, kot tudi njihove subjektivne predstave o odraslosti. Posebej se avtorici usmerita na merila odraslosti, za katera študenti menijo, da so jih že dosegli, in na njihova prepričanja o tem, kaj jih spodbuja in kaj zavira na poti v odraslost. Ugotovitve so umeščene v širši mednarodni kontekst, s poudarkom na neposredni primerjavi predstav o odraslosti pri slovenskih študentih s študenti michiganske in dunajske univerze. V tem okviru so tudi predstavljene ugotovitve najnovejše primerjalne študije o dejavnikih, ki prispevajo k doseganju meril odraslosti pri študentih.

Naslednja poglavja umeščajo obdobje prehoda v odraslost v ožji socialni kontekst razreševanja razvojnih nalog mladih, ki se nanašajo na psihološko osamosvajanje

od staršev, oblikovanje partnerskih zvez in karierno odločanje. Tretje poglavje obravnava spremembe v odnosu med mladimi in njihovimi starši, do katerih v primerjavi z obdobjem mladostništva prihaja na prehodu v odraslost. Proces podaljšanega psihološkega in bivanjskega osamosvajanja na prehodu v odraslost M. Puklek Levpušček predstavi s perspektive več teorij, posebno pozornost pa nameni zelo poznemu odhodu mladih od doma v Sloveniji. V naših nedavnih raziskavah se je tudi izkazalo, da obstoječi tuji in uveljavljeni merski pripomočki osamosvajanja v odnosu do staršev, prvotno namenjeni mladostnikom, optimalno ne zajemajo psiholoških procesov, ki potekajo v interakcijah med mladimi na prehodu v odraslost in njihovimi starši. Avtorja četrtega poglavja L. Komidar in M. Horvat zato analizirata obstoječe merske pripomočke, argumentirano prikazujeta njihove pomanjkljivosti in predstavita postopek oblikovanja novega, razvojno ustrežnejšega, vprašalnika za proučevanje psihološkega osamosvajanja od staršev pri posameznikih na prehodu v odraslost. A. Avsec in G. Zager Kocjan orišeta izkušnje študentov in značilnosti njihovih odnosov z intimnimi partnerji, jih umestita v razvojni kontekst in pojasnita z vidika različnih teoretskih modelov partnerskih odnosov. Ugotovitve, pridobljene s podatki sodelujočih slovenskih mladostnikov in študentov, nakazujejo nekatere podobnosti kot tudi pomembne razlike v oblikovanju intimnih partnerskih odnosov v teh dveh razvojnih obdobjih. Slednje vsaj delno izhajajo iz starostnih razlik v motivih, skrbih in pričakovanjih posameznikov v zvezi s partnerskim odnosom, spremembe v značilnostih partnerskih odnosov pa se povezujejo s prilagajanjem mladih na spremembe razvojnega konteksta oz. na njihovo razreševanje aktualnih razvojnih nalog. V zadnjem poglavju E. Boštjančič in Bajec posvečata pozornost razvojni nalogi odločanja o poklicni karieri in pripravi na opravljanje poklicnega dela. Tudi ta razvojna naloga se pri vse več mladih kronološko pomika navzgor, in sicer zaradi družbenih zahtev po vse višji izobrazbi, poklicni usposobljenosti, delovni kompetentnosti in vse več možnostih izbire po eni strani, po drugi strani pa se mladi vse bolj zavedajo omejenih možnosti zaposlitve po končanem izobraževanju. Zato avtorja posebej izpostavita predstave slovenskih študentov o delu in uporabnost različnih teorij kariernega odločanja pri kariernem svetovanju študentom.

Zahvale

Zahvaljujema se obema recenzentoma, red. prof. dr. Klasu Brenku z oddelka za psihologijo Filozofske fakultete v Ljubljani in red. prof. dr. Janezu Justinu s Pedagoškega inštituta v Ljubljani, Tatjani Horvat, profesorici slovenščine, ki je lektorirala celotno besedilo, za lekturo prevoda povzetka v angleškem jeziku Sasikali Perumal, Brigiti Šinigoj in Sandri Smiljanič za kodiranje kvalitativnih podatkov in Javni Agenciji za knjigo, ki je sofinancirala tisk. Pričujoča monografija temelji na znanstvenoraziskovalnem delu, izvedenem s finančnimi sredstvi Republike Slovenije, in sicer nekatere ugotovitve izhajajo iz raziskovalnega programa Uporabna razvojna psihologija (P5-0062) in temeljnega raziskovalnega projekta Vloga osebnosti v razvoju psihosocialnega prilagajanja (J5-2038-0587). Zahvalo še posebej dolgujema vsem dodiplomskim in podiplomskim študentom ter študentkam, ki so sodelovali v raziskavah, katerih ugotovitve so predstavljene v tem delu.

Melita Puklek Levpušček in Maja Zupančič